

Tieto paitsi kuvaa todellisuutta myös rakentaa sitä

■ Erkki Karvonen

Synkkenevien talousnäkymien kuvaaminen ja suosion vähenemistä osoittavat vaaligallupit näyttävät toimivan itsensä toteuttavina ennusteina eli ruokivat lamaa ja syöksevät puolueen kannatuksen entistäkin huonommaksi. Tieto ei siis vain kuvaa todellisuutta, vaan tuottaakin sitä. Tässä artikkelissa kehitetään näkemystä, jonka mukaan tiedolla tai millä tahansa esityksillä on kaksi puolta: todellisuutta kuvaava ja (sosiaalista) todellisuutta tuottava puolensa. Perinteisesti tietoteoreettinen realismi on korostanut todellisuuden kuvaamista ja sen vastakohtana konstruktivismi on painottanut todellisuuden rakentumista. Näiden suuntausten välillä on vallinnut kiista ja yhteensopimattomuus. Tässä etsitään kuitenkin vastakkaisuuden sijaan sosiologi Anthony Giddensin tavoin kahtalaisuutta, kaksitahoisuutta (*duality*). Kolikolla on kaksi puolta ja molemmat on syytä huomioida.

Realismia ja konstruktivismia yhteensovittavan ratkaisun avaimet löytyvät ajallisuudesta: tiedon realistinen eli kuvaava suunta viittaa menneisyydessä jo toteutuneeseen todellisuuteen; konstruktion suunta puolestaan viittaa todellisuutta luovan tulevan toiminnan ohjaamiseen. Kuvaa-va ja tuottava puoli käsitetään tässä vaiheiksi tiedon kiertokulussa. Lähtökohdaksi tarjotaan myös perspektiivistä realismia, jossa perinteisen realismin ja konstruktivismien vastakkaisuus häviää (ylitetään, Hegelin *Aufhebung*).

Realismi hallitsee luonnontieteissä, konstruktivismi taas on vahvassa asemassa ihmistieteissä. Realistiseen suuntaan voidaan liittää luonnontieteelle ominainen kausaalinen selittäminen, jossa tapahtumaa selitetään ajallisesti edeltävällä syytekijällä (menneisyys). Konstruktion suuntaan taas liittyy ihmistieteille ominainen teleologinen selittäminen, tapahtumaa tai tekoa selite-

tään *teloksella*, päämäärällä, jota kohti toimija on pyrkimässä (tulevaisuudessa). Luonnolle ei ole syytä olettaa telosta, mutta toimivan ihmisen käytöstä selittävät paljolti hänen mielensä tavoitetilat (esim. Uusitalo 1991).

Ihmisen ajallista luonnetta on erityisesti pohdittu fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperinteessä, joten aluksi perusteita siltä suunnalta.

Menneisyys kaavoittaa tulevaisuutta

Fenomenologisen suuntauksen perustaja Edmund Husserl näki, että mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus liittyvät elimellisesti yhteen (esim. Husserl 1973/1929, §19, §37). Nykyhetkessä on läsnä menneisyyden kohtaamishistoria ja toteutuneet valinnat; toisaalta nykyhetkessä on läsnä myös tulevaisuus tavoitteina, toiveina, aikomuksina, suunnitelmina, projekteina. Varsinaisesti valinnat tehdään nykyhetkessä, mutta ne ovat sekä menneen että tulevan ehdollistamia. (Perusteellisemmin, ks. Karvonen 1992.)

Mennyt edustaa tähän asti kohtaamaamme maailmaa, jonka perusteella syntyy odotushorisontteja siitä, millaisena maailma tulee vastaisuudessaakin tyypillisesti näyttäytymään. Pelkistämme näin kohdatusta todellisuudesta invariantteja piirteitä, mitä on antiikin Kreikasta saakka pidetty tieteen tehtävänä. Jos tähän asti talvisin kohtaamamme ”valkoinen” aine on osoittautunut ”kylmäksi”, niin odotamme ilman muuta vastakin tuon valkoisen olevan kylmää. Yksinkertaisesti oletamme ja odotamme maailman jatkuvan pääpiirteissään samanlaisena kuin se on ilmennyt tähänkin asti, tosin näin ei tietysti aina tapahdu. Kuitenkin menneiden kohtaamisten perusteella luodut yleistyksiset ovat hyvä perusta toiminnan ohjaamiseen myös tulevaisuuden kohtaamisissa.

Menneistä kohtaamisista syntyy tietorakenteita, jotka teorian ja hypoteesien kaltaisina ”ennustavat” että X:n jälkeen seuraa tyypillisesti Y. Jo David Hume käsitteli tätä problematiikkaa ja Husserl perehtyi huolellisesti Humen kirjoituksiin. Kohtaamme maailman ”teorioihimme” sisältyvien odotusten mukaisena, mutta maailma voi osoittautua erilaiseksi kuin tähänastiset kokemuksemme antavat olettaa, jolloin teoriaa tai mallia on korjattava. Näin ”teoriapohjaisuus” ei ole vain tieteen piiriin kuuluvaa, vaan se on lähtökohtana myös arkipäivän ymmärryksessä.

Martin Heidegger otti Husserilla esiintyneen ajallisuuden pohdinnan pääteoksensa *Sein und Zeit* (2000/1927) pohjaksi ja liitti sen hermeneutiikan perinteeseen. Husserl puhui (odotus) horisonteista, jotka ovat ”kaavailtuja mahdollisuuksia” (*Vorgezeichnete Potentialitäten*, Husserl 1973/1929, §19). Heidegger katsoi tässä olevan kysymys hermeneuttisesta esiyymmärtäytyneisyydestä ja jakoi esiyymmärryksen kolmeen lajiin *Vorhabe*, *Vorsicht* ja *Vorgriff*. Heideggerille ihminen on *Dasein*, jonka toimintaa selittävät paitsi toteutuneet menneisyyden valinnat, myös olennaisesti se, millaiseksi hän ajattelee tulevaisuutensa, mihin hän pyrkii ja mihin hän ”tähtää”. Tähtäämiseen liittyy fenomenologian keskeisin käsite, intentionaalisuus, mikä on suuntautuneisuutta kohti maailmaa. Latinan *intendere* viittaa jousen jännittämiseen ja nuolen suuntaamiseen kohti ”pilkkaa” eli ”tarkkaa”, josta taas juontuu suomen sana ”tarkoitus”. Niin sanotun sisältöteoreettisen intentionaalisuuskäsityksen mukaan suuntautuneisuus tapahtuu mielen rakenteen (*Sinn*, *reference*) ohjaamana (esim. Sajama & Kamppinen 1987).

Myöhemmin fenomenologisessa perinteessä Maurice Merleau-Ponty laajensi intentionaalisuuden myös kehoa koskeväksi. Onkin luontevaa ajatella, että kehomme on evoluutiossa rakentunut kohtaamishistoriassa planeetallamme vallitsevaan ympäristöön ja että keho suuntautuu tulevaan tältä pohjalta. Kehomme on eräänlainen tietorakenne, joka paitsi ”kuvaa” maailmaa myös ”tuottaa” tietynlaisena ilmenevää, todellistuvaa todellisuutta. Tästä lisää kirjoituksen loppupuolella.

Tietomme tai laajemmin koko subjektiviteettimme on ”kuvausta” todellisuudesta sellaisena kuin sen olemme kohdanneet. Tällainen rakenteeksi muuttunut kokemus ennakoi ja määrittää, millaisena hahmotamme tulevan todellisuutemme. Tämä hahmottaminen ohjaa toimintaamme, ja toiminnan kautta ymmärryksemme muuttuu sosiaaliseksi todellisuudeksi.

Toiminta luo sosiaalisen todellisuuden

Ennen kuin yhtään naulaa lyödään, on talo olemassa ideana, suunnitelmassa ja rakennuspiirroksina. Ideatason mielikuva materialisoidaan toiminnassa. Idea tai malli edeltää siis todellisuutta: todellisuus luodaan idean perikuvan mukaisesti. Tämä oli Platonin idealismin ajatus materiaalisen todellisuuden tuottamisesta; materialistisista lähtökohdista tämä pätee vain sosiaalisen todellisuuden tuotantoon, ei luonnon. (Karvonen 2004.)

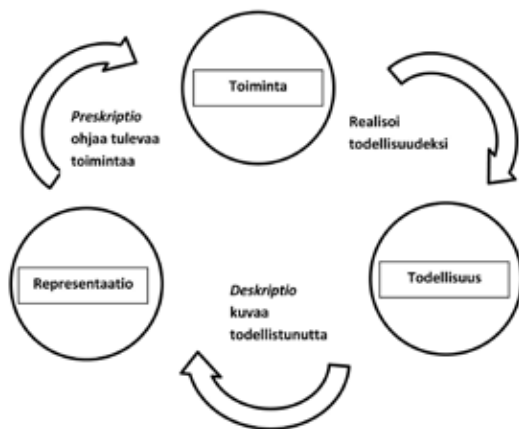
Toteutettava asia simuloidaan ensin ideatalla ja toteutetaan sitten. Todellista toimintaa ohjaa eräällä tavalla käsikirjoitus, jonka mukaan menetellään. Voidaan puhua *preskriptiosta* (*pre* = esi + *scribere* = kirjoittaa) eli ohjeistuksesta. Tällä on myös määräämisen ja normatiivisen pitämisen (*Sollen*, *ought*) ulottuvuus: tavallaan pidetään voimassa määrätty vaatimukset, joiden mukaan todellisuus on tuotettava. Ihminen on jatkuvasti ”tulemisen tilassa” eli pyrkii toteuttamaan aikomuksiaan, pitämyksiään. Preskription suunta on tulevaisuus ja sen aikamuoto futuuri. Tämä on myös sosiaalisen konstruktion suunta, jossa rakennetaan todellisuutta. Suunta on epistemologis-ontologinen: siinä tieto (*episteme*) muuttuu olevaksi (*ontos*). (Karvonen 2005.)

Menneisyydellä viitataan siihen, mikä on jo tapahtunut, realisoitunut; niihin valintoihin tai ratkaisuihin, jotka ovat toteutuneet. Aikamuoto on imperfekti tai jos tapahtuminen vielä jatkuu, perfekti. Tällainen jo toteutunut eli todellistunut maailma on kuvattavissa. Tätä voidaan kielitieteen esimerkin mukaisesti sanoa *deskriptioksi* (*de* = alas + *scribere* = kirjoittaa). Suunta on ontologis-epistemologinen: siinä oleva (*ontos*) muuttuu tiedoksi (*episteme*). Tapahtunut on kuitenkin kuvattavissa monista näkökulmis-

ta; tulkittavissa monien lähestymistapojen, teorioiden, tarkoituksien ja kysymysten pohjalta niin, että yksimielisyyden saavuttaminen voi olla vaikeaa. Kuitenkin menneisyyden tapahtumaketjujen pohjalta voidaan ennakoita, odottaa tai ennustaa tulevaa; tiettyyn rajaan saakka ohjata tulevaa tapahtumista. Kuitenkin realisoituvaa todellisuutta voi osoittautua lukuisten tekijöiden yhtä aikaa vaikuttaessa täysin erilaiseksi kuin mitä kaavailtiin. Kaaosteoreettisesti tai kompleksisuusteoreettisesti tulevan ennustaminen on jopa mahdotonta.

Tältä pohjalta voidaan väittää, että millä tahansa mielikuvilla tai vieläkin yleisemmin esityksillä, representaatioilla, on deskriptiivinen ja preskriptiivinen puolensa. Representaatiot kuvaavat todellisuutta, ja näin tehdessään ne avaavat kuviteltavissa olevia toiminnan mahdollisuuksia ja kaavailevat rakennettavaa sosiaalista todellisuutta. Deskriptio ja preskriptio voidaan nähdä vaiheina dialektisessa kiertokulussa (kaavio 1). Kaaviota voi soveltaa vaikkapa paikkakuntaa koskevan mielikuvan vaikutukseen paikkakunnan kehittämisessä. Oletetaan, että paikkakunnasta vallitsee ihmisten keskuudessa huono käsitys, mikä johtaa siihen, että seutu kohentavaa toimintaa ei tapahdu tai että ihmiset muuttavat pois. Tämä tuottaa kehnompaa todellisuutta, toimintaympäristöä, mistä ihmiset puolestaan muodostavat entistä kielteisemmän mielikuvan, mikä johtaa lisääntyvään lamaantumiseen ja vielä huonompaan todellisuuteen. Kurjistumiskiirteen sijaan voi syntyä myös kukoistamisen kierre: hyvä mielikuva lisää uskoa paikkakunnalla asumiseen ja rohkaisee kehittämään viihtyvyyttä, todellisuus kohoaa ja hyvä mielikuva vahvistuu entisestään jne. Kehämäisen rakenteen tarkastelun voi aloittaa myös toiminnan tai todellisuuden vaiheista.

Kaaviota voi soveltaa myös vaikkapa talouslamaan tai vaaligallupeihin. Talouslamassa tutkimuslaitokset tuottavat todellisuuden kuvauksia talouden tunnusluvuista ja media saattaa nämä kaikkien tietoon, jolloin usko tulevaan kehitykseen heikkenee, taloudellinen toimeliaisuus heikkenee ja taloudellinen todellisuus huononee, mikä tietää lisää huonoja uutisia, mikä

Kaavio 1. Deskriptio ja preskriptio vaiheina dialektisessa kiertokulussa.

ruokkii lamaa jne. Vastaavasti notkahdus vaaligallupien kannatusluvuissa vähentää uskoa puolueen menestykseen ja johtaa helposti alenevan kannatuksen kierteeseen, aivan kuten myönteisistä merkeistä voi syntyä nousevan kannatuksen kierre. Myös erittäin herkkäliikkeisillä finanssimarkkinoilla luottamus valuuttaan voi radikaalisti heikentyä itseään toteuttavien ennusteiden positiivisen takaisinkytkennän vuoksi.

Itsensä toteuttava ennuste

Tieteen sosiologi Robert Merton (1948) määritteli itsensä toteuttavan ennusteen (*self-fulfilling prophecy*) alun perin virheelliseksi tilannemääritelmäksi, joka tulee todeksi kun ihmiset alkavat käyttäytyä sen mukaisesti. Merton nojaa symbolisen interaktionistin W. I. Thomasin käsitteeseen "tilannemääritelmä" (*definition of the situation*). Sen mukaan: "Jos ihmiset määrittelevät tilanteet todellisiksi, ne ovat todellisia seuraamuksissaan" (If men define situations as real, they are real in their consequences).

Toisin sanoen se, mihin ihmiset uskovat vaikuttaa heidän todellisuutta luovaan toimintaansa. Sosiaalisen konstruktivismin klassikot Berger ja Luckman (1994/1966) eivät suotta nähneet uskontotiedettä tärkeäksi osaksi tiedon sosiologiaa. Mutta toisin kuin Merton esittää, ei tilannemääritelmän tarvitse olla virheellinen, vaan yksinkertaisesti mikä tahansa todeksi uskottu

voi vaikuttaa käyttäytymiseen ja kumuloitua positiivisen takaisinkytkennän kierre syntyy.

Usein vastuullisilla päättäjillä on suhdetoiminnan tehtäväkuva: heidän on vakuuttavasti pyrittävä lisäämään uskoa ja luottamusta, sillä uskomusten ja toiminnan kytkennän vuoksi pessimistinen lausunto voisi todella huonontaa tilannetta. Pörssikurssitkin ovat uskon asioita; suotta ei myöskään puhuta ”tunnelmista” välittäjien keskuudessa. Markkinoiden luottamusta horjuttava päättäjän lausunto voitaisiin PR-näkökulmasta katsoa ”vastuuttomaksi”.

Lehdistöllä ja tieteellä ei sen sijaan yleensä ole PR-funktiota, joten nämä voivat esittää ikäviäkin tosiasioita. Nämä ovat totuusinstituutioina kiinnostuneita vain todellisuuden kuvaamisesta tarkasti, eivätkä niinkään siitä, mitä kuvausten esittämisestä mahdollisesti seuraa. Kuitenkin myös totuusinstituutioiden esitykset voivat vaikuttaa myös preskriptiivisesti itseään toteuttavan ennusteen tapaan ja konstruoivat todellisuutta.

Avoimessa yhteiskunnassa totuuksien kertominen on mahdollista, mutta suljetuissa, autoritaarisissa järjestelmissä ikävien asioiden kertominen ei ole sallittua, jolloin kaikki julkisuus ylistää propagandassaan asioiden hyvää tilaa tai ainakin vaikenee epäkohdista. Korjaavan palautetiedon puutteessa epäkohdat voivat rauhassa kehittyä niin pitkälle, että seurauksena on katastrofi. Näin ollen totuuden kertominen ei ole vastuutonta toimintaa.

Totuus realismissa ja konstruktivismissa

Lopuksi vielä pohdintaa realismin ja konstruktivismin erilaisuudesta ja perspektivismin vaihtoehdosta, jossa näiden kahden radikaali vastakohtaisuus lientyisi. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on näiden konseptioiden totuuden käsite ja perustavat ”juurimetaforat”. (Perusteellisemmin, ks. Karvonen 1997, 1999a ja b.)

Tietoteoreettinen realismi perustuu arkielämässäkkin selvänä pidettyyn lähtökohtaan: totta kai todellisuus (”tuolla ulkona”) on todella olemassa kaikessa faktisuudessaan, eikä se ole mielemme tuotetta, kuvitelmaa, unta. Todellisuudesta voimme saada aisteillamme informaatiota, josta voimme päätellä ja rakentaa enemmän tai

vähemmän tosia eli ”todellisuudenmukaisia” kuvauksia. Kuvaukset voivat olla tarkkoja, epätarkkoja tai peräti virheellisiäkin, mutta periaatteessa tiedon luominen todellisuuden ilmiöistä on mahdollista. Todellisuutta koskevat kuvaukset ja käsitykset voivat edistyä uusien havaintojen, kokeiden, päätelmien ja kritiikkien myötä. Tällaisilla kuvauksilla on käytännöllistä arvoa, sillä tarkan kartan avulla pystymme toimimaan tehokkaasti emmekä joudu harhaan. Pätevien karttojen pohjalta voimme myös luoda toimivaa teknologiaa.

Realismin perustava metafora on tieto ”ulkoi-
sen” todellisuuden kuvauksena tai kuvana. Tämä kuvaus voi olla tosi tai epätosi, eli kuvaus ”vastaa” tai ”ei vastaa” todellisuutta, kuten totuuden korrespondenssiteoriassa esitetään. Kyse on näiden kahden samanlaisuudesta tai eroavaisuudesta: jos kuva täsmää hyvin todellisuuden kanssa, se on tosi; jos ei, se on epätarkka tai epätosi.

Tämä käsitys voidaan problematisoida konstruktivismiin näkökulmasta toteamalla, että verrattavina ei ole todellisuus sinänsä ja sen kuvaus, vaan verrattavina on kaksi maailmasta tuotettua tulkintaa. Konstruktivismiin ratkaisuna onkin pidättäytyminen kuvausten totuuden (vastaavuuden) arvioinnista ja keskittyminen erilaisten kuvausten (tulkintojen) vertailuun. Realisminkin puitteissa voidaan ajatella, että totuutta lähestytään, jos monilla menettelyillä saadaan toisiaan tukevia tuloksia.

Konstruktivismiin oppi-isäksi voidaan katsoa Immanuel Kant (esim. Hacking 2009, Määttänen 2003). Kantin ratkaisussa ihmismielessä on koko joukko konstruktiovälineitä, joilla aistien kautta tuleva data jäsennetään ja sille annetaan muoto, hahmo. Todellisuudesta sinänsä (*an sich*) emme tiedä, vaan meidän on tyytyminen niihin käsityksiin, joita mielemme periaatteet saapuvasta datavirrasta meille rakentavat (*für uns*). Nykyaikaisella metaforalla kuvatun: mielessämme toimii tietokoneohjelmia, jotka käsittelevät datan ja rakentavat siitä tulkintoja tietoisuuden ”näytölle”. Tietoisuus on siis vain näyttölaite, joka ilmentää jossain näkymättömissä toimivien algoritmien aikaansaannoksia. (Konstruktivismiin ohjelmat/näyttö-metaforasta, ks. Karvonen

1997, 41.) Ohjelmista riippuen tietoisuudessamme ilmenevät ”todellisuuden” tulkinnat voivat olla kovastikin erilaisia. Korrespondenssi eli esityksen ja todellisuuden vertaaminen ei ole aidosti mahdollista, vaan verrattavina on kaksi tai useampi tulkintaa maailmasta.

Kantilaisuudella on kirjava joukko perinteen jatkajia. Strukturalismi, strukturalistinen semiotiikka ja osin jälkistrukturalismikin korostavat kielen ja kulttuurin ohjelmien olennaista osaa tulkintojen tuottamisessa maailmasta. Kognitiotiede ja kognitiivinen psykologia voidaan katsoa Kantin perinteen jatkajaksi. Myös Husserlin versio fenomenologiasta on varsin kantilaista. Fenomenologian intentionaalisuuden eli suuntautuneisuuden käsitteen kautta tieto voidaan käsitellä aspektiseksi tai perspektiiviseksi: se on tuotettu lähestymällä todellista jossakin suhteessa, kysymällä siltä jossakin suhteessa. Vastaukseksi saatava tieto on suunnatun kysymyksen mukaista, ja eri tavoin suuntautunut kysyminen tuottaa hyvinkin erilaista tietoa.

Konstruktivismiin sosiologisissa versioissa, kuten kulttuurintutkimuksessa ja kriittisessä diskurssianalyyssissä, korostuu tiedonsosiologisesti yhteiskunnallisen vallan ulottuvuus. Itse kukin yhteiskunnallinen taho merkityksellistää ja määrittelee maailmaa omalta kannaltaan – ja yrittää saada muutkin ajattelemaan maailmasta samoin. Maailman merkityksellistämisen tavoista, kielestä, käydään yhteiskunnallista kamppailua: kenen merkitykset tulevat vallitseviksi yhteiskunnassa? Se taho, joka onnistuu saamaan muut ajattelemaan omilla termeillään, voittaa valtapelissä, koska muut myöntävät ajattelemaan tuon tahon intressien mukaisesti. Tätä voidaan gramscilaisittain nimittää hegemonian saavuttamiseksi. Toisaalta kyse on ideologiasta, subjektien tuotannosta valta-asemassa olevien intressien mukaisiksi. Myös tieteellinen tieto voi olla teknisen tiedonintressin (Jürgen Habermas) mukaisesti vallassa olevaa hegemoniaa tukevaa.

Sekä realismin että kantilaisesti rajatun konstruktivismiin ongelmana on, että todellisuus käsitetään ”ulkoiseksi”: me tietävät olennot olemme todellisuuden ulkopuolella sitä tarkastelemassa. Jos luonnontieteissä tapahtuu reduk-

tiota alaspäin eli vaikkapa kulttuurin ilmiöiden palauttamista biologiasta tai aivofysiologiasta johtuviksi, niin konstruktivismissa voi tapahtua ”reduktiota ylöspäin” eli kaikki selitetään kielellä ja kulttuurilla (Stuart Hall 1992, 353–374).

Realismin ja konstruktivismiin ”ylitys”: perspektivismi

Heidegger kritisoi kantilaista subjektikäsitystä ja kehitti eksistentiaalista fenomenologiaa, jossa subjekti on kehollinen ja käytännöllisesti toimiva osa maailmaa, ei sen ulkopuolinen tarkastelija (Suomessa merkittävä eksistentiaalifenomenologian kehittäjä on Lauri Rauhala, esim. 2005). Tietomme ei ole kuvausta todellisuudesta sinänsä (*an sich*), vaan siitä millaisena todellinen on meille ilmennyt tähänastisissa kohtaamisissa (*für uns*). Tämä kohtaaminen on intentionaalista myös toiminnallisuuden ja kehollisuuden mielessä. Voidaan sanoa, että olemme tähän asti vaikuttaneet todellisuuteen lukuisin tavoin ja että todellinen on ”vastanut” tai ilmennyt tietynlaisena. Toisella tapaa vaikutettaessa ja toisenlaisille olennoille todellisuus ilmentyisi eri tavoin, ja näin myös tieto olisi rakentunut erilaiseksi. Tämä kanta on eräänlaista praktista materialismia ja sitä voi nimittää myös perspektiiviseksi realismiksi, jonka lähtökohtana on relationaalinen ontologia (*relational ontology*) tai kohtaamisen ontologia (*ontology of encounter*). (Cherwitz & Hikins 1986; Luijpen 1981; Karvonen 1997, 36–54; Karvonen 1999b.)

Eksistentiaalisessa fenomenologiassa tai perspektiivisessä realismissa tieto syntyy erilaisissa kohtaamisissa, suhteutumisissa. Kohtaamisen toisena osapuolena olevaa, määrättyä suhteessa todellisuutta kohtaavaa subjektia ei voi sulkeistaa tiedosta, vaan tieto on tällaisen subjektin tietynlaisessa suhteutumisessa syntyvää. Tästä näkemyksestä seuraa, että tieto on aspektista tai perspektiivistä ja sen pätevyys (totuus) on voimassa tuollaisessa kohtaamissuhteessa, ei universaalisti. Tieto syntyy palvelemaan tietynlaista todellisuuden kohtaamisen tapaa, eikä se välttämättä palvele toisenlaista praktista kohtaamisen tapaa. Kieli (diskurssi) myöskin syntyy palvele-

maan tiettyä praktista kohtaamisen tapaa, eikä se välttämättä toimi toisenlaisissa kohtaamisen tavoissa.

Perspektivismi on yhtäältä pitkälle vietyä, ”ylitettyä” kantilaisuutta, sillä tässä todellinen konstituoituu kohtaamisen tavoissa, tietynlainen todelliseen vaikuttaminen saa sen ilmene- mään tietynlaisena. Toisaalta perspektivismissä on vahva realistinen juonne, tosin sekin ylitetyssä muodossa (Hegel: *Aufhebung*). Kohtaamisessa konstituoituva todellisuus on aivan faktista, eikä sitä voida palauttaa kieleen ja kulttuuriin. Esimerkiksi myrkyllinen on myrkyllistä kulttuurista riippumatta tietynlaiselle keholle mutta ei toisenlaiselle (kaakao on myrkyllistä koiralle, mutta ei ihmiselle).

Pragmaattinen totuusteoria on perspektivismille luontevin: onko ”kartta” sellainen, että se palvelee pätevästi kulloistakin kohtaamisen tapaa, intentionaalisuutta, sitä mitä ollaan hake- massa. Pätevä kartta tai tieto auttaa pääsemään perille. Suomen kielen ”tieto” on etymologisesti ”tien tuntemista”.

Muodostettavan tiedon pätevyyttä voidaan arvioida myös korrespondenssin mielessä. Tosin kuvauksen tuottaminen on perspektiivistä ja lisäksi ”laiteriippuvaista”. Esimerkiksi biologisella ”silmälaitteella” tai sen teknisellä vastineella visuaalisesti maailmaa kohdattaessa voidaan muodostaa kuvaus näkyvän valon piirtämänä kuvana ja myöhemminkin tätä kuvausta voidaan tarkastella samalla ”laitteistolla”, mutta ei toisenlaiseen kohtaamiseen kuuluvalla akustisella laitteella (korvalla). On intuitiivisesti selvää, että korrespondenssi (vastaavuus) on mahdollista esimerkiksi kahden visuaalisen kuvan tai mielikuvan vertaamisessa: missä määrin ne ovat samankaltaisia, missä määrin on eroavaisuuksia.

Lopuksi esimerkkinä ”metsän” kohtaaminen eri suhteissa ja tästä johtuva sen erilainen merkityksellistäminen. Metsänsinöörin suuntautuneisuuden mukaan metsä merkityksellistyy ”puutavarana”, taiteilijalle esteettisenä ”valojen, varjojen, muotojen leikkinä”, sotilaille ”puolustusteknisinä mahdollisuuksina”, biologille ”luonnon monimuotoisuutena”, marjasta-

ja hakee marjamaita, metsästäjä riistaa. Kukin näistä voi kehittää erityisen metsän kohtaamis- tapansa, suuntautuneisuutensa tai intressien- sä mukaisen diskurssin, joka on perspektiivi todellisuuteen ja relevanttia kieltä toiselle saman praktisen kohtaamisen tavan jakavalle, mutta epärelevanttia eri suhteessa metsää lähestyttä- essä. Kuitenkin voi metsänsinöörin diskurssi saada hegemonisen aseman yhteiskunnassa ja jos taiteilijakin ryhtyy ajattelemaan insinöörin käsittein, on hänestä tullut ideologinen subjekti.

Kirjallisuus

- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Alkuteos: *The social construction of reality* (1966). Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Cherwitz, Richard A. & Hikins, James W. (1986). *Communication and Knowledge: An Investigation in Rhetorical Epistemology*. South Carolina: University of South Carolina Press.
- Giddens, Anthony (1984a). *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1984b). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia: toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyyseissä*. Suom. Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen. Helsinki: Otava.
- Hacking, Ian (2009). *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Alkuteos: *The social construction of what?* Suomentanut Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1992). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Heidegger, Martin (2000). *Oleminen ja aika*. Alkuteos: *Sein und Zeit* (1927). Suomentanut Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino.
- Husserl, Edmund (1973/1929). *Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge. Eine Einleitung in die Phänomenologie*. Husserliana I. Haag: Martinus Nijhoff.
- Karvonen, Erkki (1992). *Odotuksen struktuurit ja populaari representaatio: fenomenologinen tutkielma sosiaalisista odotuksista ja niiden suhteesta populaarikulttuuriin esittämiseen*. Tampere: Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A; 80.
- Karvonen, Erkki (1997). *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Acta Universitatis Tamperensis 544. Tampere yliopisto, Tampere 1997. Myös: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7393-7.pdf>
- Karvonen, Erkki (1999a). *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Gaudeamus, Helsinki 1999.
- Karvonen, Erkki. (1999b) Perspektiivinen realismi – parempi perusta kansalaisjournalismille? *Tiedotustutkimus* 2/1999. Myös: <http://www.uta.fi/~tierka/perspek.htm>
- Karvonen, Erkki (2004). Koko maailmako elämyspuistikoksi?

- Simuloitujen maailmojen tuottamisen kysymyksiä. Teoksessa Kupiainen, Jari & Katja Laitinen (toim.): *Kulttuurinen sisältötuotanto*, 59–79. Helsinki: Edita.
- Karvonen, Erkki (2005). Tietoyhteiskunnan mielikuvat ja todellisuus. Teoksessa: *Tietoyhteiskunta: myytit ja todellisuus*. Toim. Tommi Inkinen, Antti Kasvio ja Hanna Liikala. Tampere: Tampere University Press (TUP), 21–41.
- Luijpen, William A. (1981). *Existential Phenomenology*. Revised edition. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Merton, Robert K. (1948). The Self-Fulfilling Prophecy. *The Antioch Review*. Vol. 8, No. 2 (Summer, 1948), 193–210.
- Määttänen, Pentti (2003/1995). *Filosofia: Johdatus peruskysymyksiin*. 3. painos 2003. Helsinki: Gaudeamus.

- Rauhala, Lauri (2005). *Hermeneuttisen tieteenfilosofian analyysieja ja sovelluksia*. 2. täydennetty painos. Edellinen painos ilmestynyt nimellä: *Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sajama, Seppo & Matti Kamppinen (1987). *A Historical Introduction to Phenomenology*. London etc.: Croom Helm.
- Uusitalo, Hannu (1991). *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. Juva: WSOY.

Kirjoittaja on informaatiotutkimuksen ja viestinnän professori Oulun yliopistossa. Hän on vastuussa tiedeviestinnän maisteriohjelma TIEMasta.

Ajankohtaista julkaisemisessa

Tieteiden talo, sali 104, Kirkkokatu 6, Kruununhaka, Helsinki
8.3.2013, klo 9–13

TSV:n jäsenseuroille suunnatussa seminaarissa kerrotaan TSV:n julkaisupalveluista ja niissä tapahtuvista muutoksista. Samalla tarjoutuu tilaisuus keskustella julkaisupalveluihin liittyvistä toiveista ja odotuksista. Seminaarin ensimmäinen osa käsittää painettuihin julkaisuihin liittyvät palvelut. Kahvitauon jälkeen jatketaan verkkojulkaisemiseen liittyvillä kysymyksillä. Tervetuloa kehittämään yhdessä parempia julkaisupalveluita!

Ohjelma

9.00–9.15	Johanna Lilja: Tervetuloa (Myynti- ja vaihtotoiminnan tiimi esittäytyy)
9.15–9.35	Tiina Kaarela: Julkaisu- ja painatuspalvelut seuroille
9.35–10.00	Johanna Lilja: Varastosopimukset
10.00–10.30	Georg Strien ja Ari Juntunen: Kohti aktiivista markkinointia
10.30–11.00	Hannele Kauranne (Unigrafia): Print on Demand -painatus

Kahvitauko

11.30–12.00	Sari Lehtinen: TSV:n palvelut verkkojulkaisemisessa (Julkaisu ja verkkopalvelujen tiimi esittäytyy)
12.00–13.00	Sähköisen julkaisemisen monet muodot – Paneeli ja yleisökeskustelu Puheenjohtaja: Johanna Lilja Tero Norkola (SKS): E-kirjat Erja Rappe (Agricultural and Food Science): OJS-lehti Timo Kallinen (Suomen antropologi): EBSCO:sta Open Accessiin Jyrki Ilva (Kansalliskirjasto): Elektra-palvelu

Ilmoittautumiset 5.3. mennessä verkko-osoitteessa <http://survey.tsv.fi/index.php/survey/index/sid/247494/lang/fi>